

Збирає фольклор, омолоджується у піснях і вчить мудрості молоді

У дитинстві вона вважала Ніну Матвієнко своїм заочним вчителем, а тепер чудово співає її пісні й навчає цього студентів

Дівчинка з багатодітної сім'ї дуже любила народні пісні і старалась співати їх по-дорослому. Тепер вона стала званою фольклористкою, керівником народного ансамблю "Джерело", доцентом кафедри музичного фольклору РДГУ, нагороджена званням "Жінка року" за підсумками минулорічного конкурсу. Сьогодні пісня для Раїси Цапун — це просто життя, це щастя займатися улюбленою справою.

фото автора

Пісня для Раїси Цапун завжди свято

З дитинства пісня була святком

Ще маленькою дівчинкою Раїса любила, коли збиралася їхня велика родина у селі Будичани на Житомирщині: пісні лилися рікою і створювали атмосферу свята.

— Я уважно прислухалася як співає бабуся, батько, — пригадує пані Раїса. — Старалася співати, як дорослі. Особливо прислухалася до тітки, бабусі, від яких згодом почерпнула багато для книги "Сербівські весілля". Співали ми і на перервах. У музичній школі вчилася по класу баяна. Згодом жоден сільський концерт без мене не обходився: вбиралася у бенди (стрічки) і почувалася артисткою. Отой пісенний дух і визначив вибір майбутньої професії. Хоча спершу поступала у технікум легкої промисловості, бо ж дуже шити любила, вживати. Завжди старалася форму шкільну оздобити, потайки навчилася шити на машинці. Навіть випускну сукню сама собі пошила. Проте не пройшла за конкурсом і вступила до Дубнівського училища культури, склавши іспити на п'ятірки. Жодного разу про свій вибір не пошкодувала.

За фольклор ледь політики не пришили

Пані Раїса завжди захоплювалася Ніною Матвієнко, вона була ніби її заочною вчителькою.

Особливо любила її "Дикі гуси", "Роде наш красний". Згодом остання пісня стала візиткою Раїси Цапун. Добре пам'ятає першу зустріч з відомою співачкою в 1988 році у Києві під час виступу в Будинку вчених.

— Це було на Різдво і там виступала Матвієнко, — згадує Раїса Цапун. — Вона вся світилася. Прослухавши виступ нашого ансамблю, запитала, чи маємо ми в репертуарі релігійні колядки. Ми і заспівали. Хоча тоді це не вітали, не той час був. Як захоплено сприйняли нас тоді! Повернувшись додому щасливими і вже на щедрий вечір виступали у Степані на запрошення. Несподівано запросили нас і до місцевого священика. Там співали степанську щедрівку. Ті, що нас слухали, плакали, а нам було приємно, що пісня розчулює людей. А вже за три дні мене, яка тільки третій рік викладала в інституті культури, і всіх співаків викликали в газету "Зміна". За релігійний репертуар над нами нависла загроза. І тільки тодішній ректор інституту культури Анатолій Литвинчук зміг відстояти нас, підтримуючи нашу творчість і роботу.

Збирання пісень — як пошуки золота

Під час першої фольклорної експедиції у 1986 році у Кузьмівці Сарненського району пані Раїса з студентами знову відчула оту святкову атмосферу дитинства, коли сільські жінки співали. І не біда, що

жили два тижні без звичного міського комфорту. Згодом були інші експедиції, які дивували і давали творчу наснагу. Їх результат — книги, збірки, диски з піснями, обрядами, які є золотою скарбничкою народної творчості. До речі, першу таку збірку пані Раїса видала власним коштом.

— Особливо запам'ятала я жінку з Кузьмівки Любов Вахнюк, — продовжує пані Раїса. — Вона прийшла з лісу боса і заспівала... Як тісно було пісні у її грудях! Я слухала як вона формує звук, хотіла скопіювати оту силу, глибину.

Хоча, навчаючи студентів, Раїса Цапун завжди наголошує, що не можна точно наслідувати, співаючи, завжди потрібно додавати пісні свого колориту, "підфарбовувати" її душею. Те ж стосується і студентів: коли бачить талант, то намагається дати змогу співати соло, дуєтом. Оригінальними є концертні костюми, які пані Раїса шие сама.

— Мені завжди хотілося носити вишитий одяг, навіть нареченою я бачила себе у вишитому вбранні, — розповідає жінка.

Тому навчилася багатьом технікам вишивки. І тут пані Раїса має значний творчий доробок, який у 1999 році разом з колекцією вишивок рідного села був представлений на виставці. Після цього їй присвоїли звання "Майстер народно-декоративного мистецтва".

Воскресне дух — воскресне і Україна

— Я щаслива людина, бо живу улюбленою справою, займаюсь тим, що приносить задоволення, дарує натхнення, — каже пані Раїса. — Впевнена, що сьогодні це важливо. Адже без наших витоків, без родового коріння, яким є народна творчість, неможливо відродити Україну. Для мене пісня — це та тонка ниточка, яка єднає з минулим, з батьками, і дуже важливо, щоб вона не перервалася.

Раїса Цапун відзначає, що сьогодні на весіллях батьки інколи не вмюють правильно благословити дітей, забули старовинні весільні обряди. А наші традиції є дуже цікавими і повчальними, як, наприклад, обряд пошанування хліба, з яким сама пані Раїса познайомилася не так давно.

— Скільки мудрості таїть в собі архаїчне! — продовжує вона. — З ним жити легше і цікавіше. Ось, приміром, коса, заплетена навколо голови, як у Юлії Тимошенко, — це сильний жіночий оберіг. Та чи знає хто про це?

Мудрість народу, яку популяризує пані Раїса, і її зробила мудрішою, духовно багатшою. Адже черпати щастя у творчості не кожному дано.

Олена ТОЛОЧИК.

Ой на тому весіллі...

Осінь – пора весіль. На селі господарі саме впораються з сезонними роботами, впорядкують у коморах зібраний урожай. А тоді й про молодих згадають. І нанизуються один на одній передвесільні та весільні клопоти: сватання, запросини гостей, випікання короваю, викуп молоді, вінчання молодих. А що вже гуляють у селі на весіллях – із веселими музиками, танцями, піснями та різними традиційними обрядами – про це потому розмови ходять не один тиждень.

Звичайно, наша дійсність, соціальні зміни внесли певні корективи в обрядові дійства на весіллях, з'являються все більше нових, осучаснених мотивів, звучать нові пісні. На те й життя, що не застоюється і постійно вносить свіжий струмінь у наше співжиття. Разом із тим у весіллеву дійству була і залишається живлюща народна основа, яка увібрала у себе багаті вікові традиції, специфіку того чи іншого регіону. Тому коли простежити весільні ритуали упродовж кількох поколінь, то навіть з одного села призбирається справжня скарбниця намистин, традицій, оригінальних діалектів, пісень тощо.

Доцент Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету Раїса Цапун поставила собі за мету дослідити весільний обряд саме в окремо взятому селі Волині та Полісся. Вона вибрала для цього своє рідне село Будичани Чуднівського району Житомирської області, де народилася, де й досі проживає її співуча рідня.

Фольклором, народознавчими дослідженнями молодий викладач РДГУ займається давно, відразу по завершенні інституту. Згуртувала співучу молодь у фольклорний гурт "Джерело", який став учасником багатьох студентських та всеукраїнських фестивалів, виборів чимало нагород. Саме для цього гурту його керівник підготувала і випустила репертуарний збірник "Співає "Джерело", а також навчально-методичний посібник "Народні обряди з репертуару гурту "Джерело". Свого часу Раїса Цапун організувала кілька народознавчих експедицій у північні райони Рівненщини, записала десятки пісень у древньому мальовничому селі Нобель Зарічненського району, які й лягли в основу її чергового фольклорного збірника "Мелодії древнього Нобеля". До речі, гурт "Джерело" – перший серед мистецьких колективів краю удостоєний премії Всеукраїнського фестивалю гумору у с. Нобель Зарічненського району.

Народознавчі праці, творче спілкування зі старожилками поліських сіл, вивчення місцевого фольклору і стали основою для написання нової, об'ємної праці молодого науковця "Сербинівське весілля", де зафіксовано основні обрядові дійства на

весіллях у селі Будичани Чуднівського району та вміщено (з нотними записами) понад 200 пісень і текстівок із весільного репертуару.

Власне Будичани – це колишнє село Сербинівка, назва якого за радянської історіографії чомусь зникла з географічної карти. Проте в народі залишився вислів "сербинівське весілля", бо за ним – людські долі, сільська історія, місцеві звичаї, традиції. Роки накладали відбиток на життя і побут селян, а весіллеві обряди, хоч і з певними новаціями, не вмирали, жили і були у сільських стосунках, у піснях, приспівках, обрядах.

Як зазначає автор передмови, доктор філологічних наук Віктор Давидюк, в обрядових весільних дійствах, зафіксованих і описаних доцентом Раїсою Цапун, чимало відмінного від інших регіонів, навіть із Західного Полісся. Зазначимо, що автор подає пісні, говірки зі специфічним діалектом, а це ще по-вніше розкриває неповторний світ народної мудрості саме з поліської глибинки. На сьогодні в Україні поліський (волинський) регіон найбільш повно зберіг мовні, побутові, обрядові особливості тутешнього населення. На жаль, чорнобильська біда змусила багатьох покинути обжиті місця. А разом із ними непомітно "знялися" з батьківської оселі й пісні, давні звичаї. Тому й заслуговує на увагу кожна ґрунтовна народознавча розвідка, зафіксована у публікаціях, відеокасетах, записана на магнітну плівку.

Наукове видання "Сербинівське весілля" Раїси Цапун вийшло друком у рівненському видавництві "Перспектива". Окрім текстового та нотного матеріалу в книзі вміщений довідковий матеріал, численні фотографії старожилів-поліщуків, котрі зберегли для нащадків співучу ноту, веселий танок, зразки весільного одягу, подано фото молодих виконавиць із фольклорного гурту "Джерело", які нині покликані перейняти естафету в батьків, популяризувати її для молодшого покоління.

Іван КИДРУК

На фото: фольклорний гурт "Джерело" РДГУ; обкладинка книги «Сербинівське весілля».